

Kattintás Kertészre

Nincs átfogó terv a klasszikus művek digitalizálására – Jelenleg ötvenhat magyar író és költő munkái érhetők el

Még negyvenéves sincs az a generáció, amely úgy nőtt föl, hogy az információhoz kizárólag a könyvtárak polcai között, katalóguscédulákat lapozva, könyvek és folyóiratok lapjait forgatva juthatott hozzá. Mára viszont ott van a világháló, rajta a beláthatatlan mennyiségű fontos és felesleges adat, tény, ismeret; mindaz, amiben el lehet veszni és amit el is lehet veszíteni. Nem véletlen, hogy több kísérlet is történt a könyvtár internetesítésére, illetve az internetes könyvtár megteremtésére. E kezdeményezések tanulságairól rendezett nemrégiben beszélgetést a Független Média Központ és a MUOSZ online szakosztálya. A rendezvényen Tőszegi Zsuzsanna, a Neumann János Digitális Könyvtár és Multimédia Központ (Neumann Ház) igazgatója és Moldován István, a Magyar Elektronikus Könyvtár vezetője mondta el tapasztalatait.

A Neumann az igazgató megfogalmazása szerint tulajdonképpen egy klasszikus könyvtár, csak éppen nem rendelkezik hagyományos gyűjteménnyel, és kizárólag az interneten érhető el. Az eredeti elképzelés persze egy kicsit továbbment a tökéletes virtualitásnál: a létrehozó kulturális minisztérium 1997-ben még úgy gondolta, ez az intézmény foglalja majd el a budavári Szent György tér végére funkcióra találó romépületét. Ez azonban nem történt meg, így maradt a világháló.

Ennek ellenére az idők során az intézmény meglehetősen összetett feladatkörre tett szert. Archiválják az internet magyar vonatkozású anyagait: katalogizálják a teljes információt hordozó, meghatározott szerző által alkotott dokumentumokat, nyilvántartják a világhálós elérhetőségüket, és rendszeresen ellenőrzik, hogy fellelhető-e még. Ma 150 ezer ilyen virtuális „könyvtári egységgel” rendelkeznek, amelyek között a hagyományos bibliotékák logikáját követve, szerző és cím, illetve tárgyszó szerint lehet keresni. Emellett a Neumann Ház honlapján – a kicsit körülményes című www.neumann-haz.hu-n – ezerhétszáz hazai közgyűjtemény naprakész adatait is megtalálhatjuk.

Természetesen a saját anyagukat is folyamatosan gyarapítják, ami szándékaik szerint egyfajta magyar irodalmi teauruszt eredményez majd. Az irodalomtörténész szakemberek által kiválasztott „legfontosabb” klasszikusok – a latinul tudók nagyobb öröme – Bibliotheca Hungarica Internetiana néven, pontos szöveggel, számos esetben „megjegyzett” kritikai kiadásban várják az olvasókat. Emellett a Neumann Könyvtár gondozza a Digitális Irodalmi Akadémia anyagát is. Jelen pillanatban 56 magyar író és költő életműve érhető el a honlapról, amelyek többségét a szerzőkkel egyeztetve formálják a lehető legautentikusabb szöveggé.

A Neumann a jelek szerint tavaly találta meg igazi helyét az internet világában. Az első három évben évente kétmillió látogatót regisztráltak, tavaly viszont már 4,6 milliót. Különösen sok tanulsággal szolgált Kertész Imre irodalmi Nobel-díja: noha az író életműve már korábban is fent volt a DIA anyagában, a hír közzététele után hihetetlenül megnőtt a könyvek iránti érdeklődés. Húsz nap alatt százezernél is több letöltést regisztráltak. Különösen akkor ugrott meg a látogatottság, amikor a Kertész-műveket kitették a honlap kezdőoldalára. Attól a perctől, hogy nem kellett „plusz” hármat kattintani a Sorstalanságért, még többen fogtak bele az olvasásba.

Ez az egyszerű példa Tőszegi Zsuzsanna szerint messzire mutató tanulságokkal szolgál. Rávilágít, mennyire átalakultak a világhálót használók szokásai. Öt éve, amikor nekikezdték a Neumann megvalósításának, még elsősorban a magasan képzett emberek számítottak a potenciális célközönségnek: olyanok tehát, akik készségszinten elsajátították a könyvtárhasználat szabályait. Ők tudják, mi a tárgyszó szerinti keresés, mit jelent a Bibliotheca Hungarica Internetiana, és „akadémikus” információkat vártak el egy ilyen honlaptól. Az internet azonban popularizálódott, és az új igényeknek, tetszik vagy nem, meg kell felelni. Nem véletlen, hogy a Neumann is bejegyeztetett né-

A Magyar Elektronikus Könyvtár adatbázisa ma mintegy 4500 feldolgozott dokumentumot tartalmaz

hány új domainnevet, amelyeket majd más típusú tartalommal lehet feltölteni.

Moldován István az elmúlt években hasonló következtetésekre jutott. Mint mondja, az interneten információk után böngészők köre korántsem egyezik meg a hagyományos könyvtárhasználókéval. Tapasztalataik szerint a www.mek.iif.hu portált felkereső napi mintegy ötezer érdeklődő között feltűnően sokan vannak a Sulinet hálózatát használó – vélhetően – diákok. A látogatók kétharmada való Magyarországról, sok keresés érkezik az Egyesült Államokból, Romániából és Svédországból. Meghökkenően nagy – másfél százaléknál – a vak felhasználók aránya.

A Magyar Elektronikus Könyvtár adatbázisa ma mintegy 4500 feldolgozott dokumentumot tartalmaz. Igaz, ez esetben egyetlen dokumentumnak számít a Biblia és a Pallas Nagylexikon is. A MEK különlegessége, hogy „alulról jövő” kezdeményezésre, az internet iránt

megnyilvánuló lelkesedés alapján jött létre, még akkor, amikor a világháló használata hazánkban korántsem számított mindennapos dolognak. A cél az volt, hogy legyen egy portál, ahol magyar nyelvű, magyar vonatkozású szövegek érhetők el. Ezen belül ki-kí föltehet a kedvenc verseit vagy regényeit, de akár a saját írását is.

Moldován István úgy fogalmaz: ez a módszer lehetőséget ad az önkifejezésre, és képes mozgósítani az internet belső erőforrásait. Létjogosultságát éppen az a tény igazolja, hogy ma is létezik, sőt egyre erősebb lesz. 1999 óta a MEK az Országos Széchényi Könyvtár kebelén belül működik; most készül, www.mek.oszk.hu című honlapja többek között arra is törekszik, hogy a szövegrontó hibák kiszűrésével a korábbinál pontosabb szövegekkel lássa el a használókat.

A MEK, bár párhuzamosan dolgozik a Neumann-nal, mindennapi működésében

más elveket követ. Ők nem a nemzeti kulturális örökség digitalizálására törek-szenek, hanem az eleven digitális formában meglévő anyagokat gyűjtik. Válogatnak a világhálóról, és azt is lehetővé teszik, hogy a szerzők – olykor más megjelenési forma híján – csak digitális formában meglévő anyagaikat elhelyezzék náluk. Éppen ebből adódik egy újabb probléma: a technikai fejlődés miatt fenyegető lehetőség, hogy a kezdetlegesebb formátumban elkészített dokumentumok vagy a primitívebb CD-ROM-ok tartalma egy idő után egyszerűen hozzáférhetetlen lesz. Ezért a MEK a digitális formában megőrzött információ megmentését is céljának tekinti.

A MEK látogatói emellett olvashatják az elektronikus folyóiratokat és kereshetnek az OSZK, valamint a többi nagy magyarországi könyvtár katalógusában. A továbbfejlesztett MEK2-nek terveik szerint egy könyv- és információkeresőrendszer, valamint egy verseket, irodalmi műveket tartalmazó hangos archívum is része lesz.

Ebből a rövid összefoglalásból is kitűnik ugyanakkor, hogy bár eltérő indítástól és más-más módszerek alapján, de a két elektronikus könyvtár meglehetősen hasonló célokért dolgozik. Ráadásul nemcsak ők: különböző forrásokból és elképzeléssel, viszont meg-megújuló lelkesedéssel jó néhány további digitalizációs program indult a közelmúltban. Tőszegi Zsuzsanna nem is rejti véka alá, hogy szerinte a jövőben még nagyobb gondot okoz majd a tény, hogy nincsen átfogó nemzeti stratégia a digitális örökség kezelésére és az örökség digitalizálására. Olykor százmilliókat költenek el egy-egy programra, amely aztán nem illeszkedik bele egy egységes egészbe. Így persze nem is járhat valódi eredménnyel.

Nem véletlen, hogy a Neumann Ház egy olyan adatbázis megteremtésén dolgozik, amelyből ki-kí felmérheti, nem dolgozik-e valaki más is ugyanazon, aminek ő készül nekifogni. Elvégre luxus lenne, ha pusztán az egyeztetés hiánya miatt főleg a dolgokra folyó a közpénz.

N. Kósa Judit